ANUL I — No. 21 5 LEI 21 MAI 1939

JURNALUL LITERAR

FOAIE SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ŞI INFORMAŢIE LITERARĂ

DIRECTOR / G. CĂLINESCU

Inreg. la No. 28 din 19 Dec. 1938 Reg. Publ. periodice la Trib. S. III C. Iaşi

Redacţia şi Administraţia / Librăria Ath. Gheorghiu Iaşi — Strada Cuza-Vodă No. 54 — Telefon No. 1301

Abonamentul anual / Lei 120
Pentru instituţiuni / Lei 500

Charles Nodier

Destinul literar al lui Ch. Nodier se abate dela soarta hărăzită, în deobşte, scriitorului, în sensul că, citit, preţuit, onorat în timpul vieţii, după moarte este cu totul dat uitării.

Aproape o sută de ani omul şi opera au stat scufundaţi într'o nemeritată părăsire, iar dacă critica îşi mai aducea, din când în când, aminte şi-i menţiona numele, aceasta mai mult dăuna reabilitării scriitorului. Aşa se întâmplă când Albert Thibaudet vorbind despre patronii cenaclelor literare ale Parisului, de după 1820, îl caracterizează: „Ch. Nodier, Bisontin singulier, érudit, imaginatif, auteur *d'aimables contes*" nefiind mai mărinimos nici cu salonul literar al bibliotecarului Arsenalului: „on ne peut pas dire que ces rencontres dans ce *milieu de passage* aient eu une influence littéraire".

Dintre criticii în viaţă, E. Jaloux manifestă înţelegere pentru scriitorul uitat, când face critica la cartea lui A. Béguin — care, şi el, îl trece printre reprezentanţii romantismului francez, alături de Gérard de Nerval, Victor Hugo etc. „Il est heureux que — scrie E. J. — de temps en temps, des critiques s'élèvent pour rendre leur véritable place à des précurseurs, à d'admirables écrivains comme Sénancourt ou Ch. Nodier. On a une tendance, aujourd'hui, à négligier ce dernier, qui est peut-être le plus grand des conteurs français, un homme comparable, par sa taille, à E. Poe, à Hoffmann, à N. Hawthorne, à R. L. Stevenson. La psychanalyse en étudiant la complexité du caractère de Nodier, l'a rendu à l'actualité durable. Mais il est facheux, cependant, que tant de gens l'ignorent encore".

Poate că la subpreţuirea aceasta nu a contribuit cu puţin şi scriitorul, care-şi caracteriza — prin gura unui personaj — nuvelele: „...je ne donnerais pas un fêtu de la nouvelle la plus piquante, s'il n'en résultait aucun enseignement pour l'esprit. Le bon Perrault, votre maître, savait faire sortir de ses contes, les plus ridicules, de saines et graves moralités" când, în fond, evidentă este nu moralitatea, ci semnificaţia lor metafizică. In ea îşi găseşte explicaţia faptul că opera sa, atât de îndelung dată uitării, începe să se bucure de lumina unei noui preţuiri.

Se datoreşte actuala revenire asupra judecăţilor de valoare formulate în trecut, prezentului climat spiritual, prielnic structurilor sufleteşti vizionare, deoarece, deceptionat de pozitivism, omul actual îşi întoarce din nou privirile spre metafizic, redând sufletului puterea să-şi reia sborul, să se avânte iar spre zonele eterate, să plutească din nou în vis, să confunde iar plăsmuirile izvorîte din nevoia lui de absolut cu absolutul, cu adevărul însuşi. E tocmai invitaţia pe care ne-o adresează Charles Nodier: „Entrez ici: c'est un pays d'âme et d'imagination où l'on se vieillit plus et où l'on ne meurt pas".

Cu toate că nu i-a lipsit nici sufletul, nici imaginaţia, scriitorul n'a avut parte de-o viaţă prea lungă. Născut la Besançon, în 1783, publică încă de tânăr lucrări de etnologie, a căror calitate îl desemna ca un viitor om de ştiinţă, dacă cultivarea literelor n'ar fi fost mai puternică, cum o arată lucrările literare din aceeaşi epocă (1801—1803): *Pensées de Shakespeare*; *Stella ou les Proscrits*; *Le peintre de Salzbourg, journal des émotions d'un coeur souffrant.*

Legăturile din tinereţe cu adversarii regimului îi stimulează principiile republicane şi face să fie semnalat printre duşmanii imperiului. La încoronare, publicând oda *La Napoléone* e arestat, purtat prin diferite închisori, în urmă dându-i-se domiciliu forţat propriul său oraş. Fuge în Elveţia, unde ani de-a-rândul cercetează cu minuţiozitate bibliotecile, adunând serioase cunoştinţe bibliografice. Revenind în Franţa se retrage într'un orăşel din Jura unde îl ajung propunerile unui Englez: să-l ajute să publice o ediţie comentată a clasicilor francezi. Proectul neavând urmări, obţine prin protecţia unei rude, funcţia de bibliotecar într'o provincie austriacă alipită imperiului. Faptul că ajunge directorul jurnalului oficial local — Le Télégraphe illyrien — denotă o pronunţată modificare a ideologiei sale republicane. Rămânând 5 ani la Laybach, scriitorul are timp să-şi continue lucrările pe tărâm literar, publicând *Dictionnaire raisonné des Onomatopées de la langue française* şi *Questions de littérature légale*. Astfel că, odată ajuns la Paris, în 1813, redactorul dela „Journal de l'Empire" îi pune la dispoziţie coloanele ziarului.

Dispărând Imperiul, Restauraţia îi acordă largi recompense materiale şi morale, care merg până la acordarea unor titluri de nobleţe. Acum este numit conservator al bibliotecii Arsenalului, cu 6000 franci leafă şi locuinţă. Locuinţă în care scriitorul deschide salonul său literar: *Cenaclul Arsenalului*, care ia locul *Cenaclului Deschamps*. Timp de 10 ani îşi dau întâlnire în acest mediu, deschis nouilor formule literare, reprezentanţii literaturii romantice, cei tineri, mai ales.

In lumea literelor numirea fu foarte bine primită, deoarece Ch. Nodier era socotit ca unul din cei mai savanţi şi mai ingenioşi filologi, un scriitor de mare şcoală, un povestitor neîntrecut, unul din cei mai eminenţi prozatori ai secolului.

Prin 1825 se retrage din cercul frecventat după Restauraţie, iar în 1827 redactează foiletonul dela *Le Temps*, jurnal al Centrului de stânga. In 1833 e ales membru al Academiei franceze, la ale cărei şedinţe ia parte aproape 11 ani, deoarece se stinge din viaţă la 26 Ianuarie 1844.

Cu dispariţia scriitorului se stinge şi prestigiul numelui său literar, cu toate că opera era bogată în sensuri totdeauna scumpe sufletului omenesc. Scrierile sale de valoare se resimt toate de atitudinea adoptată atunci când climatul spiritual e turburat de conflictul dintre cele două ideologii opuse: aceea care moştenea spiritul voltaire-ian şi aceea care socotea „Le Génie du Christianisme" ca o apariţie crucială. Aceasta se întâmplă către 1814 când

Sanda Popescu

Urmare în pag. 3

Ath. Gheorghiu

Fiindcă librarul-editor este un factor fundamental, după părerea tuturor, al răspândirii cărţii, vreau să prezint aici intelectualilor un foarte rar exemplar de librar, al cărui nume este acum cunoscut tuturor cititorilor *Jurnalului Literar*. Nu e la mijloc vorba de nicio amiciţie de interese, ci de cea mai sinceră şi spontană admiraţie. D. Ath. Gheorghiu, librarul cel mai de seamă din Iaşi, e un om tânăr, de aparenţă fragilă şi sănătoasă totdeodată, cu ochi lucitori ca două mari mărgele şi cu un zâmbet perpetuu pe buze, un Ion Barbu adolescent. Vorbirea lui e plină de distincţie şi scrisul al unui om perfect cultivat. Il bănuesc de altfel de producţii literare. Ceeace uimeşte la acest sensibil, cu figură mai mult de intelectual timid decât de comerciant este aprinderea pentru orice idee „frumoasă", cu un elan de o copilărie încântătoare, menit să sperie chiar bunul simţ redus al unui literat. *Jurnalul Literar* ar fi apărut oricum, dar realizarea lui se datoreşte omului cu ochii blânzi, negri. Să nu-şi închipue cineva că e la mijloc vreo afacere comercială, vreo reclamă editorială. N'a cerut, nu i-am făcut-o şi cu rigiditătile noastre nu i-am face-o. D. Ath. Gheorghiu s'a asociat la o întreprindere fără folos pentru el, dar cu o pasiune aşa de mare, încât mai de grabă noi am restabilit marginile pozitive ale întreprinderii. Iaşul a avut un trecut strălucit şi cred în prezentul lui. El merită să aibă un editor şi când timpul va îngădui d. Ath. Gheorghiu ar putea fi un mare editor. Nimănui nu i-aş da un mss. gratuit. D-lui Gheorghiu i l-aş da. El merită să fie încurajat nu numai de ieşeni ci stimat de toţi iubitorii de carte şi nu mă îndoiesc că va deveni cândva un nume ilustru în lumea editorială, într'atât sunt de părere că sufletul e totul.

G. C.

Thomas Carlyle

Din multe puncte de vedere, opera lui Th. Carlyle este o apariţie puţin comună în filosofia engleză. Mai întâi că gândirea filosofului scoţian este asemenea unei erupţii vulcanice în tradiţia empiristă şi utilitaristă a filosofiei britanice, care a cunoscut spirite experimentale şi logice, ca de pildă Bacon, J. St. Mill sau D. Hume; în al doilea rând nu e mai puţin interesant aspectul de integrare al gândirii engleze în atmosfera romantică a vremii — al cărei reprezentant strălucit este Th. Carlyle. Născut în anul 1795—într'un orăşel mic din Scoţia apuseană—Ecclefachen, într'o familie de meseriaşi muncitori şi gravi cu o profundă înclinare spre religie, Th. Carlyle rămâne de timpuriu impresionat de atmosferă sobră şi tăcută a casei părinteşti. In special imaginea gravă a tatălui său — zidarul, — care n'a cunoscut altceva decât muncă şi datorie—induioşindu-se numai în zilele mari când citea Biblia—se resfrânge puternic asupra concepţiei sale. Studiile universitare le face la Edimburg, unde se va manifesta printr'o libertate desăvârşită a spiritului, luând o poziţie critică faţă de manifestările învechite ale vremii. Tot atunci face cunoştinţă cu cultura şi mentalitatea germană, graţie operelor lui Schiller, Kant şi Goethe—fapt de o profundă importanţă, pentru viaţa şi opera gânditorului scoţian. Un alt eveniment important din viaţa austerului filosof este căsătoria—nu lipsită de oarecare doză de lirism—cu tânăra şi inteligenta Jeanne Welsch, care singură şi încă cu un prieten a lui Carlyle, americanul Emerson, ştiu să aprecieze geniul acestui ciudat şi sarcastic filosof. Urmează retragerea lui Carlyle într'o localitate pustie şi liniştită unde,—mărturiseşte J. Welsch,—era atât de liniştit că se auzea cum oile pasc iarba, pentruca tânărul gânditor să se consacre în întregime studiilor, lucru care evidenţiază totodată şi spiritul de sacrificiu din partea tinerei femei. O serie de opere celebre ca: Sartor Rosartos (filosofia hainelor), Eroi (Munca, tăcerea şi sinceritatea), o operă istorică asupra lui Cromwell, Friedrich cel Mare, Schiller, Goethe, etc., consolidează marea popularitatea a filosofului, care pe la sfârşitul vieţii este ales de studenţi ca rector al Universităţii din Edimburg.

Opera lui Carlyle pare a fi plămădită din suflete uriaşe şi taciturne—nişte giganţi asemenea lui Guliver — care păşesc cu humorul şi seriozitatea pe cărările vieţii, aducând pretutindeni vestigiile unei lumi falnice, răscolitoare. Izvoarele de inspiraţie ale lui Carlyle par a fi murmurul tainic al pădurilor seculare, eroismul dramelor lui Schiller, gravitatea gândirii kanticne, cât şi mitologia din ţara fiordurilor tăcute, ori imaginea austeră a bătrânului tată în ipostaza muncii cotidiane. Critica raţiunii practice a lui Kant, sobrietatea imperativului categoric al datoriei influenţează puternic spiritul lui Carlyle, care menţine deosebirea pe care o făcuse filosoful din Königsberg între nomen şi fenomen, susţinând că lumea care ne apare este manifestarea unei realităţi mult mai profunde. Căci Carlyle vede pretutindeni izbucniri de forţe, de revelaţii mitice şi declanşări titanice. Miraculosul, pe care nu-l admite spiritul contimporan sceptic şi tocit, capătă pentru Carlyle o semnificaţie deosebită: dincolo de aparenţe şi de lucruri devenite, dincolo de haine învechite ce îmbracă spiritul, dincolo de dogme şi suflete prăfuite, Carlyle ghiceşte freamătul teribil al vieţii, clocotul spiritualităţii divine. Totul e viu: în mii şi mii de aspecte şi nuanţe se manifestă tumultos şi frenetic marea realitatea a vieţii. Preamărirea neîncetată a forţei, a energiei — acolo unde domneşte chiar şi moartea, tăcerea — este tendinţa centrală ce călăuzeşte opera lui Carlyle. Frunza ce moare manifestă şi ea viaţa, căci putrezeşte. Noaptea e superioară zilei, căci o domină tăcerile, ce cunosc munca şi sinceritatea. Universul este manifestarea sublimă şi miraculoasă a unei energii în veşnică transformare, dincolo de care se frământă vulcanic elanul spiritualităţii curgătoare. Căci cum spune însuşi Carlyle: „Universul este fereastra, prin care ochiul filosofului priveşte la infinit." Mai mult, Carlyle sezisează că dincolo de pojghiţa superficială a civilizaţiei şi a culturii contimporane, tresaltă zbuciumul omului din cavernă. Sub tropotul a milioanelor de picioare, tot edificiul efemer al vieţii de azi, e pe cale de a se nărui. In „Filosofia hainelor", Carlyle cuprinde nota predominantă a epocei, arătând tot tragicul culturii şi a vieţii contimporane, care face paradă de haine învechite, de mituri şi dogme lipsite de seva, de elanul creator; lucruri altădată vii, vibrante, capătă astăzi aspecte rigide, reci. Spiritul a adormit în cutele acestui rând de haine prăfuite, precum dogma nu înseamnă altceva decât somnul religiei. Şi Carlyle caută să învioreze atmosfera vremii, deschizând larg fereastra în faţa unor noui ţinuturi speculative, unor furtuni şi declanşări de forţe tăinuite, unor manifestări zgomotoase ale Existenţei.

Mitologia scandinavă a ghicit acest lucru, — va spune Carlyle—când narează că toate ramificaţiile Vieţii — ramuri care se întind în spre ceruri, cât şi spre pământ—pornesc din arborele mitologic, arborele bătrân al Existenţii-frasinul Igvdrasil. In perspectivele acestor lucruri, se înţelege dece Carlyle este un adversar înverşunat al contemplaţiei pur intelectuale a lumii, contemplare ce izvoreşte dintr'o atitudine de negare şi îndoială. Atitudinea naturală a spiritului este după Carlyle afirmarea, nu negarea, credinţa, nu îndoială. Viaţa—fapta, acţiunea — nici decum vorbe şi renunţări în cadrul unei tăceri şi sincerităţi desăvârşite este pavăza lui Carlyle în contra scepticismului dizolvant al vremii. Şi ca urmare, lupta ce o duce Carlyle în contra formalismului, negativismului, intelectualismului — tot decorul fad şi anemic; gânditorul scoţian va aduce singura şi adevărata metodă filosofică—intuiţia. In opoziţie cu schematismul cunoaşterii artificiale, a unor asociaţii arbitrare de adevăruri „aşezate în şir,

L. Cezza

Urmare în pag. 4

Durere

Mi-i gândul stufăriş de crengi uscate
Şi zilele cu pâcle lăcrămate,
Iar stelele ce m'au minţit
Sub dealul de durere-au amuţit.
Zadarnic mai arunc năvodu 'n ape,
Căci coaja răului nu vrea să crape.
Zadarnic drumurile le colind
Şi-o stea din nemurire vreau să prind,
Căci funia ursitei greu mă 'ncinge
Tristeţa peste mine prinde-a ninge,
Iar paşii-s pietre peste glod,
Dorinţele ascunse rod
Şi toate drumurile mi-s închise
Pentru sperat şi pentru vise.

Alex. Şendrea

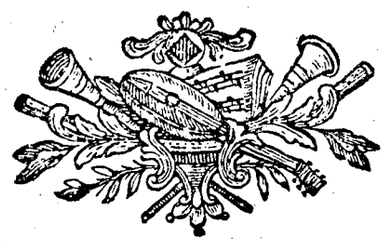

Din opera lui:

Henri Massis*)

Această dorinţă de reconstrucţie, de reîntoarcere la echilibru munceşte toate spiritele îngrijorate de viitorul literaturii noastre. Lumea s'a obosit de ficţiunile care iau ca pretext „sinceritatea", „neliniştea". Neconformismul, revolta, „evadarea", teme care dau ţinută importantă mărturisirilor şovăitoare ale unor adolescenţe dezastruoase şi-au trăit şi ele traiul. Lumea vrea să regăsească *omul*, *realitatea* fiinţei spirituale pe care a distrus-o o psihologie disociatoare. Pe ruinele eului devastat să căutăm să reconstruim personalitatea, din noroiul în care s'a împotmolit să încercăm să scoatem umanul. Se simte că nici o operă nu va fi cu putinţă fără această regenerare prealabilă; căci întreprinderile imaginaţiei, oricât de gratuite ar fi, rămân arbitrare şi factice dacă nu sunt întemeiate pe conştiinţa pe care omul o ia de propria lui fiinţă. De asta depinde orientarea literaturii de mâine.

Generaţia de după războiu şi-a văzut zădărnicită sforţarea, din cauză că n'a ţinut în seamă această cerinţă primordială, cedând unei sinceităţi cu totul materiale în care spiritul nu mai joacă nici un rol. Dacă eul a dat faliment, cum se constată astăzi, asta vine din lipsa sentimentului în continuitatea sufletului, a credinţei în unitatea integrală. Tot nevăzând decât rupturile, eclipsele, înfrângerile sale, analiza introspectivă a scăpat din mâini ţesătura universală în care spiritele noastre sunt tăiate, iar individul, incapabil să adune bucăţile propriului eu, n'a încercat să scape de minghineaua lumii decât ca să se dea şi mai mult la o parte. O atare înfrângere e constructivă. Căci dacă, în multe privinţi, literatura acestor zece ani din urmă a trădat oboseala, lipsa de vlagă, descurajarea, ea a tolerat, în alte privinţi, o nevoie de absolut, de puritate, de adevăr ce erau vrednice de o soartă mai bună. Aci era nevoie de principii; eu le-a respins pe toate. Inteligenţa, şi mai mult decât voinţa, a fost slabă.

Fără îndoială, această generaţie de scriitori a trebuit să se formeze într'o epocă în care ideile suferise cât şi oamenii. Una din pagubele simţitoare ale războiului este de a le fi mobilizat. în serviciul său; ele au ieşit de necunoscut. Cum să le mai recunoaştem sub verbalismul de care s'a făcut cea mai detestabilă întrebuinţare? Toate noţiunile păreau suspecte; cuvintele slujiseră prea mult: nu mai credea nimeni în realitatea pe care o acoperă. De aceea întâia revoltă a acestei generaţii a fost o revoltă împotriva „cuvintelor". *Dada* le dărâmă din groaza de retorică, ne mai văzând decât o tiranie arbitrară acolo unde Baudelaire descoperea o exigenţă reclamată de organizarea însăşi a fiinţei spirituale. Literatura de după războiu s'a născut sub semnul acestui refuz: urmele se mai văd încă. Adăogaţi că în zăpăcirea lumii valorile morale au suferit o încercare nu mai puţin de temut: şi acolo era o disproporţie aşa de evidentă între percepte şi exemple, între acte şi cuvinte, în cât tinerii nu putură face altceva decât să se revolte împotriva unui conformism de care nu se lăsau înşelaţi. Istoria disidenţei, a dezorientării în care îi cufundă descoperirea lor este în fondul numeroaselor romane de adolescenţă care au apărut de la războiu încoace.

Aşa se explică seducţia pe care a exercitat-o asupră-le opera lui Gide: i-a sedus revolta şi revolta în ceeace are mai firesc şi chiar bun, revolta împotriva unei lumi falsificate, împotriva unui univers moral care nu mai e decât o arhitectură de convenţii şi de cuvinte. Relativismul filosofic al epocii se arată incapabil să le restitue adevărul de care erau lacomi; ideile asupra omului şi asupra vieţii erau prea nesigure ca să-i ajute să „regăsească raţiuni esenţiale, virile, totale, de a trăi şi de a muri" (Thierry Maulnier). Nevoia aceasta de a controla totul din nou, de a pune totul la încercare trebuia satisfăcută în fiecare, prin căile unice ale sincerităţii individuale. Eul nu era oare singura realitate ce li se părea că se ţine încă în picioare? Dar eul a dat faliment la rândul lui; nestabilitatea, incoherenţa vieţii spirituale a apărut ca rezultat al introspecţiilor istovitoare. Şi ce rămâne din toate astea? Un mare apel, surd, dureros, neliniştit, la un absolut, o imensă dorinţă metafizică nesatisfăcută. Lucrul este invederat din toate tentativele din aceşti ultimi ani: căci punându-se în impasul psihologiei subiective, ele voiau să atingă realitatea fiinţei, partea eternă din om; şi dacă au eşuat, asta s'a întâmplat din cauză că nu s'a

Urmare în pag. 4

*) Din *Débats*, I, 1934.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Hortensia Papadat-Bengescu

(fragment)

Față de literatura d-nei H. Papadat-Bengescu opinia critică este împărțită în chipul cel mai contrastant. Pentru d. Eugen Lovinescu, pentru „proustieni" în genere, pentru cei care se lasă înrâuriți fără examen adânc de o atitudine, d-na Papadat-Bengescu e o mare romancieră, este creatoarea romanului orășenesc român, este o analistă profundă a sufletului inaparent. Pentru alții însă (și aci se adună aproape toți cititorii care cer cărților „adevăr" „claritate", „bun simț", adică mai toți cititorii) d-na Papadat-Bengescu e o autoare de volume cu neputință de citit. Pe mulți prețuirile admiratorilor îi uimesc și le insuflă dispreț pentru neseriozitatea criticei. Fără îndoială că un critic experimentat nu se cade să se lase intimidat de rezistența contimporanilor imediați. Dar azi, după destulă trecere de vreme utilă observației, examinând fără prejudecăți literatura d-nei Papadat-Bengescu și făcând uz de cea mai largă înțelegere estetică, trebue să recunoaștem că amândouă reacțiunile cititorilor au, dacă nu o îndreptățire, cel puțin o explicație. Sunt pagini în această operă care sugerează criticului o adâncime posibilă, care entusiasmează chiar prin ceeace credem că ar putea înfăptui. Dar nu e mai puțin adevărat că apoi cădem în zone absolut aride, de o insipiditate ce descurajează. Opera d-nei P.-Bengescu e compusă din mari promisiuni și din înfrângeri și stabilirea valorii ei trebue făcută ținând seamă de însemnătatea estetică a acestei inegalități.

Intâiul volum, *Ape adânci*, este dedicat „cenaclului literar *Viața Românească*" cum se exprimă autoarea însăși cu foarte mult respect de realitățile sociale. Când mai apoi d-na P.-Bengescu își închină activitatea „cercului literar *Sburătorul*" se întâmplă un lucru foarte omenesc. „Cenaclul literar *Viața Românească*" socotește că ceea ce produsese scriitoarea în cadrul lui fusese remarcabil, dar că orientată greșit la „Sburătorul" se rătăcise cu desăvârșire. Dimpotrivă „cercul literar *Sburătorul*" respinge începuturile dela *Viața Românească* ca insuficiente, admițând numai producția închinată lui. Judecând obiectiv și acceptând valoarea totală a scriitoarei este în orice caz lăudabil pentru *Viața Românească* faptul de a fi descoperit-o. Dar tot atât de evidentă apare acum, sub o critică absolută, perimarea operei prime. *Ape adânci*, *Femeea în fața oglinzei*, scrieri care acum douăzeci de ani interesau prin spiritul lor de observație retrospectivă, acum apar superficiale, cu neputință de recitit. Sunt pagini de jurnal vaporoase, inconsistente în care o notație acută este înecată în divagațiuni fără semnificație deosebită. Autoarea e mai mult o amatoare, fără o conștiință estetică limpede, probabil, judecând după toată opera, fără nicio noțiune de artă, căreia îi vine să scrie și care pune pe hârtie tot ce-i trece prin cap și mai ales prin simțuri. Insă capul acestei femei este inteligent iar simțurile îi sunt rafinate, încât în maldărul de fraze un cuvânt e foarte adesea remarcabil.

Ca document al sufletului feminin, analizat fără prefăcătorii, primele volume sunt foarte interesante. Apare netedă oricărui cercetător de literatură feminină, în afară de orice misoginism, lipsa de idealitate a femeii. Obișnuit de poezia virilă cu transcendența, cu așezarea femeii într'o aureolă metafizică, cititorul caută și în literatura feminină mișcările de abstragere. Insă Beatrice e produsul unei minți bărbătești. Femeia legată de pământ prin fiziologia ei, nu se simte Beatrice, nu are vocația conducerii spre cer. Ea e stăpânită mereu de problema raporturilor cu bărbatul și de aceea a procreației. Gândirea ei este cu desăvârșire practică, deci din câmpul sentimentului. Femeia este sociabilă și etică. Niciodată o femeie nu s'a plâns de nerecunoașterea contimporanilor și n'a așteptat reabilitarea postumă. O femeie trăiește în societate, ea însăși fiind producătoare de indivizi. De aceea literatura feminină are două aspecte ce se pot reduce ușor la unitate: sunt femei de tipul moral care cântă iubirea de copii, virtuțile casnice și civice și dragostea ca o instituție, mai rar însă patria, aceasta fiind o idealitate, uneori primejdioasă pentru viața copiilor, contra sentimentului egoist de mamă; sunt însfârșit femei de tipul curat fiziologic, cum era Contesa de Noailles, care cântă fără acoperământ dorința de împreunare, aspirația de a fi iubită de bărbat și bucuria de a trăi trupește.

Psihologicește, d-na P.-Bengescu înfățișează îmbinarea superioară a acestor două atitudini. Literatura sa, chiar aceea din urmă pretinsă obiectivă, e o literatură fundamental feminină, fără nicio scăpare din cercul închis al condiției sexuale. Intâiu de toate lipsește orice interes pentru ideile generale, pentru finalitățile îndepărtate ale universului; pentru simboluri, pentru problema morții universale. Viața simțurilor, a căminului și a societății, cu încrederea implicită în aceste valori sunt singurele aspecte cultivate. Ce simte trupește o femeie, când e sănătoasă ori când e bolnavă, cum dorește sau cum repudiază ea un bărbat, oroarea de mizerie și plăcerea de lux, distincția riguroasă între clasele sociale (femeia e miloasă dar nu e democrată), stima pentru poziția socială, credința însfârșit în valoarea acestei lumi, acestea sunt temele scriitoarei Privită cu prejudecăți virile, această literatură e „plată", însă originalitatea ei stă tocmai în platitudine. S'a întâmplat acest lucru curios în romanul românesc, că o femeie a fost adesea mai aproape de formula genului decât un bărbat, fără a fi, cum se pretinde, obiectivă. Romancierul român lipsit de o suficientă experiență a fost împins să idealizeze această lume. D-na P.-Bengescu însă luând-o în serios, trăind în mijlocul ei, a adus acea iluzie de adevăr pe care o dau romanelor lui Balzac tocmai admirația plată, burgheză, a valorilor terestre. Cât de „plată" în înțeles superior este autoarea, cât de puțin disprețuitoare a vieții sociale pe care o descrie, se vede din dedicațiile volumelor. Prima carte era închinată „tatei și memoriei mamei", celelalte „Cercului literar *Sburătorul*". Deși arta e deasupra oricăror convenience, autoarea nu poate să nu fie femeie de lume și să nu dea fiecărui cerc satisfacțiile mondene pe care le-a primit. Ea zugrăvește o lume în care simte plăcere să trăiască.

Examinând acum întâile confesiuni în formă de jurnal interesante în linia evolutivă a scriitoarei, vom observa pe dată marea intensitate a vieții fiziologice, care uneori duce la un sentiment panic dannunzian, dar fără figurație poetică, poezia lipsind dealtfel integral din toată opera, care este franc prozaică, țintită la momentele cele mai mărunte ale existenței. Dacă vreo impresie de poezie rezultă câteodată, ea vine numai din vigoarea păgână a sensualității.

„...M'am desculțat cu piciorul meu gol, atingând covorul adânc de frunziș putregăit, să simtă de-adreptul scurgându-se în el, din lutul umed fiorul dragostei de pământ".

„Am întins brațele să cuprind trunchiul, dar brațele nu i-au putut face colan; am netezit cu mâna scoarța aspră și prin mână s'a strecurat cântecul lemnului... și am rămas așa, cu brațele întinse, sorbind glasul care, ca un fior picura din sufletul lemnului în sufletul meu..."

„Aș fi voit să arunc de pe mine hainele ca pe niște poveri, să nimicesc și carnea și sângele, să mă nasc nouă, ca o întrupare a pădurii..."

Femeia care s'a înfiorat de asprimea virilă a copacilor pădurii, se lasă violentată de valurile mării și de ardența soarelui:

„Am ieșit din apă amețită de loviturile ei... și nu m'am îmbrăcat, m'am așternut pe nisip în plin soare, cu fața ascunsă în el. Am întins trupul să-l rup, și am simțit că încordarea asta mă odihnește; de hainele mele ude, fierbințeala nisipului s'a prins ca un vestmânt de foc!"

Particularitatea femeii este de a avea un sentiment mai acut al trupului, un instinct al selecției naturale, ce se convertește în tristețe sau bucurie după cum trupul trăiește în armonie sau în vrajbă cu legile naturii. Toate femeile d-nei P.-B. au această reprezentare a propriei lor existențe fizice. Fetița e neliniștită; e cuprinsă de o teroare surdă, care nu e decât sentimentul fizic al creșterii:

„Simțea cum năpădesc în ea puterile vii; cum se măresc în ea toate dimensiunile vieții: lungimea, rotunzimea, amploarea, intensitatea; în toate membrele, în toate organele, în toate funcțiunile.

„Fetița se auzea cum crește."

Aceeași fetiță are acuități tactile vecine cu voluptatea:

„...genunchii goi sub rochița de flanelă, făceau un sgomot mătăsos pe care-l auzea numai ea."

Manuela face din actul desbrăcării un moment culpabil. Ea are felurite bucurii discrete care „o amuză": să-și scoată ciorapii de mătase neagră, să-și privească în semiobscuritate bijuteriile sclipitoare, să-și onduleze părul, să simtă exalația ușoară și călduță a rufelor asvârlite pe scaune, să se plimbe în cămașă subțire, cu tălpile goale pe podea, să se cuprindă pe sine însăși cu mâinile în căldura patului „simțind curba cărnii pe tot trupul, simțindu-și toate încheieturile, toate încovoierile la orice mișcare", să se contemple nudă în oglindă sau să se plimbe în ambianța lenevitoare a buduarului pe jumătate îmbrăcată „ca un paj roz cu picioare negre, cu pieptănătura gata, strălucitoare de briliante". Ea are sentimentul luxului, al rochiilor somptuoase, al blănurilor grele și simple.

Dar în afară de senzațiile, uneori vinovate, ale propriei vieți trupești, Manuela ne cântă teroarea surdă și răscolitoare a virilității care pândește, insinuându-se printr'o privire. E „milogul" care cere cu ochiul în fundul căruia mocnește o cupiditate nemărturisită și care, dacă uneori murdărește cu fixitatea lui turbure, strecoară alteori în suflet nevoia de a se prinde de ceva tare, de a-și găsi un sprijin și un sens, asemeni plantelor acățătoare ce se încolăcesc în jurul trunchiurilor aspre, intrând în carnea lor fibroasă. Și nicăiri sentimentul de ostilitate față de mascul și totuși de abandonare în fața forței fatale nu e mai evident ca în gestul de repulsie al Manuelei pentru copilul murdar, care cu îndărătnică violență cere o poveste fără de sfârșit: „Mai încă... mai încă".

„...Simți înfipte în picior mâinile copilului și îi auzi vorbele parcă întoarse dinapoi: ...Mai spune, mai este!!"

„Se scutură brutal, se necăji nepotrivit: — Sămânță de bărbat! „Tot să mai fie... tot să ți se dea, când ai apucat a lua?"

La prima vedere s'ar părea că *Bătrânul* este drama unui suflet de femeie delicat, neînțeles de tovarășul de viață, a unei ființe însetate de iubire. In realitate e ceva mai puțin sau ceva mai mult. Este o dramă fiziologică, teatrul instinctului de procreație împiedicat în activitatea sa electivă cu care supraveghează puritatea rasei de arbitrarietatea împerecherilor sociale. Pentru ce suferă *Bătrânul*, pentru ce-și urăște familia? Fiindcă dintr'o eroare de selecție erotică, rasa i-a fost înjosită printr'o progenitură vulgară, a cărei expresie ultimă este Codea, imbecilul cu membrele moi. Oroarea lui Deleanu e de natură sanguină. Paraliticul, epilepticul cu crize, isterica cu stări latente înfățișează o primejdie a speței sale normale, sănătoase. Ciudatul dușman al propriului său neam, tatăl care răpește din alcov pe soția fiului său pentru a o apăra de un contact legal, este personificarea instinctului de continuitate a speței pe care Gina îl presimte fără să-l priceapă. Femeia caută să iscodească substratul sufletesc printr'un examen fizic. In paginile d-nei P.-B. trec în procesie schilozii: Gemenii Hallipa participând amândoi la o inteligență care ar fi satisfăcătoare numai pentru unul, Codea cu brațele moi, Mika-Lé degenerata cu instincte erotice, cu chipul stârpit și în disonanță cu tipul familial, Aneta mitomana și erotomana, prințul Maxențiu istovitul purtând în membrele înguste și pale ecoul fizicului sugrumat al curtezanei Zaza, Slavo-teutonul din restaurant, cu capul cucuiat, cu dinții îngălbeniți, cu o tăietură dela nas până la bărbie, stigmat reprodus întocmai, spre oroarea intelectualei Mini, pe buzele feței lui. Iată și pe Melcu cel cu oasele dezordonate, hidoasă apariție antropologică. „Obrazul era contractat într'o urâțenie bolnăvicioasă, catalogată degenerescenței ca o piesă de muzeu. Doi ochi mici și gălbui care de obiceiu fugeau ciudat și urât într'o parte într'un vag strabism, se pironeau alteori lucitori pe un punct." Manuela privește cu repulsie figurile mascule care se perindă în tumultul balului, simte o oroare internă pentru această disproporție ce frânge ritmul armonic al formelor. Observă mai ales figurile bărbaților tineri: „unul ca un păianjen, cu picioarele și mânile subțiri de tot și încovoiate, avea fața nițel strâmbă dintr'o parte. Altul avea în frunte un stuf mic de păr creț dedesubtul căruia holba ochi de huhurez puțintei, neisprăviți, urâți, cași cum ar fi fost caricaturi ale propriei lor figuri desenate de natură malițios în dauna liniilor adevărate, rămânând condeiului să rectifice schița umană și să restabilească imaginea dreaptă. Defilau ca într'un panoptic al degenerescenței". Ca o punte de trecere între tainele nașterii insuficiente și spiritul artistic al formelor umane stă vigilența discretă a Cucoanei Moașe sau a bunei Lina. D-na P.-B. e cel dintâiu scriitor român care face loc în literatură acestor nobile portărese ale vieții.

O formă de impuritate este și nașterea nelegitimă pentru care autoarea arată o repulsie neprefăcută. Mika-Le e o adulterină, ieșită din împerecherea Lenorei cu un zidar italian cu înfățișare africană, Sia este rodul plăcerilor nelegitime ale lui Lică Trubadurul și bunei Lina. Nory feminista își simte existența apăsată fiindcă e fiica boerului Baldovin cu o Cornelia, căreia fata nu-i zice niciodată mamă, precum nu-i spune soră Diei, soră totuși prin tată.

Nobleța nu e decât o formă de selecționare a tipului omenesc, ce apără de promiscuitate. In năzuința instinctivă a femeii de a-și alege masculul bine condiționat, al cărui suflet să bată împreună cu sângele într'un ritm egal, stă germenul aristocratismului. Iată dece d-na P.-B. manifestă prin mijlocirea eroilor săi tendințe nobilitare. Lică Trubadurul reprezintă mahalaua, aceea care prin lipsa continuității familiale produce exemplare inferioare ca Sia. Și Mika-Le e mahala. E procentul neprevăzutului într'un corp social oarecum organic. Bătrânul „e nițel neam". „M'am vârît în mahala — zice el — și n'am mai ieșit din ea". Urmarea acestei coborîri este monstruozitatea unei familii stigmatizate ce oscilează între marginile relative ale diformității și lipsei de educație. Societatea orășenească pe care o zugrăvește d-na P.-B. este de altfel foarte pestriță, pestrițătură în care se simbolizează latent sensibilitatea autoarei pentru factorul sanguin. D. profesor Rim e catolic, fiu de vameș sas. E blond și vorbește cu accent nemțesc, având rigiditatea și egoismul calculat al aventurierilor fără legături etnice. D-rul Walter e „de origină germană" desrădăcinat fără „pasiunea naționalității", lucid, rece, aproape hieratic și de-un mare cinism. Salema, luxurioasa de 120 kile, e o fiică problematică a Levantului armeno-ebraic, absorbită de nostalgia Pireului, unde soțul ei Efraim vindea smochine, stafide și alte fructe de Orient. In ochii concupiscenți ai cutărui urmăritor anonim citești ascendența bulgară, M-me Ledru o elvețiană expatriată dintr'o țară de hotele internaționale. Sephora, evreica, e o urmă impură a instinctului erotic rasial, Maxențiu e produsul rachitic al unei noblețe suspecte și al cântăreței Zuza, Veneră internațională, probabil creolă, Mika-Le e odrasla naturală și degenerată născută dintr'o împerechere fugitivă cu zidarul italo-african, coloarea pământie a Adei Razu sugerează ideea de cort și de nomad. Pictorul Grey s'a convertit la catolicism. La Constanța se sinucide un tânăr grec. Prin Țața Gramatula familia Hallipa destăinuie o obârșie peninsulară. Intr'un restaurant un public suspect citește gazete cu caractere slavone. D. Kilian, satrap al familiei, este kurd sau tătar. Prin urmare literatura d-nei P. B. este o expresie a ororii de încrucișat.

Atenția feminină asupra existenței fiziologice aduce în opera d-nei P.-B. și un alt aspect izbitor. Aci nu sunt tipuri, caractere, oameni buni ori oameni răi, ci indivizi bine ori rău conformați, sănătoși sau bolnavi. Dramele din toate romanele se învârtesc în jurul unei boale, descrise cu o totală și uneori brutală lipsă de repulsie, cu o atenție calmă de infirmieră. *Balaurul* care e un fel de jurnal de războiu dovedește cât de „practică" este femeia, cât de aplicată la problema terestră a boalei, fără simboluri și fără idei generale. Eroii romanelor sunt mai des femei și ele în general sunt bolnave. Stăpânul acestor infirme este medicul, care intră în intimitatea lor. Adriana vindecată de o congestie cerebrală se îndrăgostește de Sergiu, medicul șef al sanatoriului. După o cură miraculoasă la Sinaia, deprimată, Lenora se căsătorește cu D-rul Walter. In *Fecioarele despletite* domină neurologia, în *Concert din muzică de Bach* apar boalele infecțioase. Lia moare de o septicemie, tuberculoza lui Maxențiu cu perversitățile și euforia finală e descrisă cu minuțiozitate. *Drumul ascuns* nu e decât romanul suferinței canceroasei Lenora. Aci Drăgănescu are prilejul să moară dintr'o boală de cord, examinată și ea cu mare atenție clinică. *Logodnicul* cuprinde în fond lunga agonie a unei femei atinse de ulcer stomacal. In *Rădăcini* toți sunt bolnavi. Nory suferă de frigiditate, Madona are o anemie pernicioasă și se crede o prematură încetare a feminității. Soțul ei este dealminteri medic. Aneta este isterică, subnormală, Ghighi, băiatul Elenei, are o criză de adolescență care se termină cu sinuciderea. Dia fusese logodită cu un om, care, luetic, înebuni din fericire înaintea unui primejdios contact.

S'a vorbit în legătură cu opera d-nei P.-B. de „metoda proustiană". Nimic din asta în realitate. Narațiunea e plană, continuă, exterioară și dacă personagiile sunt urmărite din roman în roman, aceasta e o prevedere veche pe care dela Balzac, prin Zola, a tras-o și Duiliu Zamfirescu. Abia în *Rădăcini* autoarea impresionată, pare-se, de critică, se lasă în voia proustianismului, aruncând chiar unele cuvinte rituale ca „memorie", „narcisism". Dar metoda e obositoare și superficială, în discordanță cu natura materiei. La Proust compoziția iese din condiția specială a experienței autorului redusă de mult la simpla suprapunere de planuri de conștiință. D-na Papadat-Bergescu însă are să ne povestească evenimente recente. Ca să le „proustianizeze", autoarea se ferește să facă direct expoziția faptelor. Ghighi se sinucide. In loc ca acest fapt să se întâmple sub ochii noștri, el se reconstruește prin anchetă. Nory aleargă în toate părțile și după multe, prea multe pagini, aflăm din anchetă un lucru atât de simplu. Nimic nu se petrece în acest roman, totul se află și Nory nu e o eroină, ci o colportoare. De altfel cam toată opera nu trăește din acțiuni, ci ca o adevărată operă de femeie din colportaj. Eroinele se vizitează și bârfesc, născând literatura tainelor de alcov, a clevetirilor și a insinuărilor calomnioase. Opera toată a d-nei P.-B. este o lungă, fină, inteligentă clevetire de femeie de lume, într'un limbaj imposibil, absolut vorbit.

I s'au făcut scriitoarei amare și meritate reproșuri. D-na P.-B. nu cunoaște limba română și se pot scoate din orice pagină exemple distractive de stângăcie. Lucrul este cu totul secundar, atâta vreme cât romanul merge direct la substanțe. Limbajul acesta agasează, dar e un limbaj de femei și în ultima analiză limbajul d-nei P.-B. care se desinteresează complet de orice artă, prinsă numai de adevărul observațiilor sale.

Și totuși, privind mai adânc, opera d-nei P.-B. se urzește pe un fond de etetism care, printr'o ușoară necumpătare poate părea uneori pueril. E peste tot o grijă de a compune interiorurile, de a le armoniza pe o singură notă sufletească, de a ridica utilul la înălțimea unei impresii unice de sunet sau culoare. Sunt săli monumentale cu mobile grele, sufragerii pretențioase, hall-uri sonore înfiorate de bătaia sincronică a pendulelor cu ape line, aule nude în care se odihnește liniștea multicordă a pianului cu coadă, uși geometrice și apartamente cu somptuozități m o d e r n e în ploaia omogenă a luminii electrice, care la întoarcerea precisă a butonului se cufundă într'o semi-obscuritate albastră. Dar mai impresionante în singurătatea lor nobilă sunt sanatoriile cu mobile infantile de lac alb, cu discreția compuncțioasă a unui aristocratism medical. Aci Adriana își recapătă liniștea sufletească după o cură savantă cu senzații de alb, pusă la cale cu minuțiozitate matematică de un medic cu fața tânără, dar cu păr alb, într'o cameră albă încărcată cu flori albe, în fereastra căreia bate un viscol alb, cu o sobă de porțelan alb, lângă care o infirmieră cu șorț alb împletește un ciorap de lână albă. sau medici în halaturi albe meditează asupra a noui mâncări cu sosuri albe.

G. Călinescu

Abonați-vă la JURNALUL LITERAR. Abonamentele ne dau putința să cunoaștem direct pe cititorii noștri și să îmbunătățim publicația ținând seamă de dorințele lor. Abonamentul costă 120 lei pe an pentru 52 de numere. Abonatul cheltuește pentru revistă numai 2.40 lei săptămânal.

Cumpărând numărul dela chioșcari și librari ne păgubiți căci foarte adesea banii nu ne sunt trimiși.

Nu ne e adevărat prieten decât abonatul.

A apărut:

G. Călinescu

Principii de estetică

Lei 40

A apărut:

Mircea Pavelescu

Pasărea Paradisului

Lei 20

Digitized by Babeș-Bolyai University Library Cluj

Mircea Pavelescu, Pasărea paradisului

Cu *Pasărea paradisului*, poemele d-lui Mircea Pavelescu, „Jurnalul Literar" își inaugurează editura sa. Ceeace trebue relevat este că această editură publică o colecție condusă de un critic, d. G. Călinescu, care—așa cum a procedat cu acest prim volum,— a intervenit nu numai la selectarea poemelor și la fixarea titlului lor, ci chiar a obținut dela autor unele remanieri de versuri. Prin toate acestea colecția „Jurnalului Literar" se deosebește fundamental de alte edituri prin criteriul critic de care e condusă și ca atare prin garanția că un scriitor de azi editat aici reprezintă cu adevărat o manifestare artistică ce merită a fi relevată și răspândită. In privința aceasta, a răspândirii, e de notat că în editura „Jurnalului Literar" un volum de poezii e tipărit în 1.000 exemplare și pe un preț ce permite cu adevărat o largă răspândire.

Poemele d-lui Mircea Pavelescu sunt, fără îndoială, expresia unui real talent poetic și în ele se oglindește o experiență destul de largă pentru un tânăr (—12 ani de publicistică—) precum și o desebită cultură în domeniul poeziei moderne. Sensibilitatea d-lui Mircea Pavelescu e variat instrumentată și punctele sale de plecare sunt poziții psihice de o netăgăduită autenticitate. Poet al peisajului interior proiectat în afară prin sugestivitatea unei bogate concretizări de elemente, d. Mircea Pavelescu aduce în poezia ultimului deceniu o notă aparte, de filtrat intelectualism, într'o orchestrație de sentimente ce depășesc totdeauna manifestarea comună.

Dacă unii vor descoperi în „Pasărea Paradisului" unele nuanțe ce amintesc pe Barbu, (dar un Barbu emotiv), sau pe Ilarie Voronca (dar un Voronca organizat), în totalitatea ei, însă, poezia d-lui Mircea Pavelescu e profund originală și semnificația ei artistică fără îndoială că aparține întru totul autorului. Dealtfel succesiunea însăși a celor douăzeci de poeme în volum capătă un sens și titlul unuia din poeme, „Jurnal de bord", sugerează o călătorie interioară pe apele imensității psihice exprimate prin imagini geografice, cu un orizont și o floră adesea marine. Iată primele două strofe din acea primă „Elegie" a volumului, de o rară muzică:

A trecut peste fruntea ta un geniu
al apelor,
brațele fluxului—ample—au ajuns
pân' la tine
încărcate cu stele de ceruri ultra-
marine
cu alge bolnave de somn peste li-
nia pleoapelor.

Privește adânc în irisul intact al
ocheanului
la flora acestui ținut fosforos, —
madrepore —
în jaruri imense coralii ascund au-
rore
pentru inima ta—proaspătul flux
al oceanului.

Fie foarte rare, fie comune, imaginile dau celor mai multe din poeme aspectul plastic al unor acuarele de o colorație pregnantă, cu fluiditate și transluciditate de acuariu. In „Inel de logodnă" acest aspect se evidențiază în deosebi:

Pagini, obraji, pași
aceasta e harta tristeții mele.

O pagină pe care mâna să fie o
aniversare
și inelul de logodnă rotund ca un
sărut
pentru iubita mea tânără ca inima
privighetorii.

Un obraz proaspăt ca un concurs
de skiuri
lipit de fața mea jilavă și lem-
noasă
pe care părul umed la tâmple în-
seamnă o nouă înfrângere.

O pseudo-afabulație dă proporții procesului interior. Imaginile vizuale sunt acelea care stăpânesc cu predilecție spiritul poetului și identificarea lor constitue ea însăși o parțială satisfacere a setei de cunoaștere sau a voluptății pe care o dă prelungirea antenelor spiritului spre infinit:

Omul din oglindă e prea singur.
Nu știu dacă singurătatea e o bu-
curie a celor triști,
știu doar că toamna îmi arde mâi-
nile până 'n umăr.

Cineva depărtat ne face semn cu
brațele
e poate duhul cenușiu al mărilor
mai trist de când a rămas răstignit
în ceață.

Te așteptăm, omule din oglindă,
să ridici mâna pentru o nouă tă-
cere.
Acum deschid ochiul gol de umbre
cum s'ar deschide de vânt toate
ferestrele târgului.
(Ferestrele târgului)

In poezia d-lui Mircea Pavelescu e un amestec original de strengărie și tristețe, de romantism și ironie, de oboseală blând maladivă și gânduri aventuriere, în linii minore și grațioase, care dau poetului un loc determinat în lirica tânără de azi.

G. Ivașcu

Ed. „Jurnalul Literar", 1939.

Literatura industrială

Se încheie un veac de când criticul Sainte-Beuve a pus problema industrializării, literaturii, în volumul al doilea din *Portraits contemporains*. E adevărat că n'a rezolvat-o, ca, de altfel, multe probleme ivite odată cu spiritul de discernământ, propriu minunii creatoare a omului,—echivocurile continuând a pluti, întortochiate, peste vreme. Și nici n'ar fi necesar să fie rezolvată dacă urmările n'ar stânjeni valorile și bunul simț. (Bergson în *La pensée et le mouvant* (p. 62), afirmă că adevărul constă în *a găsi* problema, prin urmare în *a o pune*, chiar dacă n'ai rezolvat-o, în întregime sau parțial).

Premisele dela care pornește Sainte-Beuve sunt însușite pe cale de constatare a realității culturale istorice. Tiparul și scrisul au fost totdeauna, și sunt simple mijloace de traiu, mai nobile, convenabile. A scrie pentru a trăi, iată dureroasa certitudine care face obiectul crlticei sale, nu puțin ironice.

In 1905, regalistul Charles Maurras editează *L'Avenir de l'intelligence* (tradusă și în românește de d. Tudor Vianu). Și în această carte, „industria literară" e considerată ca o piedică serioasă pentru propășirea inteligenții.

Teatrul și romanul, mai ales, deschideau ceea ce se numește o carieră lucrativă. Un Ponson du Terrail, un Georges Ohnet, au avut sute de mii de cititori. Popularitatea lor — cu toate că Charles Maurras o stigmatizează ca o rușine a gloriei, socotind-o „cea mai difuză și mai moale, mai fugitivă și mai incoloră dintre popularități"—e, totuși, o *popularitate*, iar Ponson du Terrail și Georges Ohnet trec în văzul publicului cititor (y compris tinerii imberbi și duduițele dornice de senzațional călduț), campioni ai Franței literare din secolul al XIX-lea.

*

Maculatura palpitantă, pe care publicul o cere scriitorilor, constitue o degradare a literaturii, o alterare a gândirii și o denaturare a expresiei, așa cum o semnalase, acum o sută de ani, autoritatea critică a lui Sainte-Beuve. Dar, antrenați de această aserțiune, să nu deducem că scriitorii trebue să se retragă, cu ponosul și gloria postumă, în acel romantic turn de ivoriu, neglijând monstrul policefal, botezat: opinia publică. Publicul trebue educat. Și, pentru ca nava literaturii să fie bine cârmuită între Scylla și Carybda, se cer buni vâslași.

Exista acum câțiva ani un scriitor, Petru Bellu, care și-a tipărit la Hertz, în „colecția celor 15 lei", un roman, tradus de curând și în franțuzește: „Apărarea are cuvântul". (Tradus, oare, pentrucă a fost prefațat de Panait Istrati?) Și când ne gândim că Arghezi sau Rebreanu, Eminescu chiar, nu-și au traduse operele, așa cum se cuvine, deplin, în limbi străine...

Există astăzi alt scriitor, membru al Societății Scriitorilor Români, autor de romane ciclice privind viața învățătorilor, care, în dorința de a-și valorifica scrisul anemic, tipărește fel de fel de „călăuze pentru înaintare și definitivat", „cartea cercurilor culturale", etc. Nu știu de cc, dar parcă mai onestă, mai onorabilă, era ocupația lui C. Dobrogeanu-Gherea de patron de restaurant al gării Ploiești. La fel a lui I. L. Caragiale, despre care numitul „scriitor" face monografii... în colaborare.

Acestea sunt păcate care aduc discreditarea literaturii, și trebuesc scoase în vileag. Apoi tapajul deșert și obraznic, ce însoțește apariția unor atare opere, aduce încă odată pervertirea și îndepărtarea publicului de ceeace poate fi modesta și aleasa literatură. Scriitorul român nu e pătruns de sfințenia misiunii sale. Cât adevăr nu se ascunde în această propoziațiune a lui Paul Valéry: „Desigur că numai în Extremul-Orient și în Orient, și în câteva mânăstiri din Evul-Mediu s'a putut trăi cu adevărat pe căile desăvârșirii poetice..." *(Fragment din Memoriile unui poem*, Revue de Paris, 15 Decembrie 1937).

A scrie este tot una cu a sluji într'o catedrală.

Cultul sacerdotal al artei nu-l pot săvârși decât preoți neprihăniți, magi ai cuvântului, iluminați, înebuniți de un crez inuman, supra-uman.

*

In Rusia Sovietică, se aude că hârtia de scris se distribue cu porția. Poate că și aceasta e o legendă, ca multe altele, în pripă făurite, cu sau fără tendință, despre un popor nobil și harnic. Dacă faptul corespunde realității, atunci nu rămâne decât să ne bucurăm: se va înceta cu mâsgăliturile de duzină, în așteptarea unei *mari* literaturi.

Acest soiu de „profilaxie", însă, nu rezistă în fața unei critici serioase (îl aducem pur și simplu la cunoștința harnicilor noștri scriitori, ca un plin de fiori *memento*); nu rezistă din două pricini:

Orice mare scriitor a crescut din solul literar lăsat de scriitorii „de duzină".

Apoi, cine este pătruns de harul creator își va rezolva personalitatea, migălind cu trudă, precum Pitagora, cu cărbunele, pereții imaculați ai casei; sau va încerca stihuri, cu bastonul, în nisipul zădărniciei, ca bătrânul Archimede...

Să nădăjduim că nu vom ajunge până acolo, deși problema industrializării degenerescente a literaturii e departe de a fi rezolvată.

Bogdan Istru

Sabin Velican, „Pământ Viu" roman

Dintr'o notă de pe pagina literară a ziarului „România" am aflat că povestirea acestei cărți este plină de tenebre și chipuri basarabene. A trebuit însă să mă conving, cu regret, mai apoi că acea notă enunțiativă a fost scrisă din spirit de reclamă nedreaptă.

Mai mult decât povestirea însăși a romanului m'a impresionat acel „Răvaș Tinereții", care, scris dintr'un condeiu, limpede și adânc, relevă destinul comun al debutanților, perzistența lor disperată până ajung să fie dați în vileag. Dar după lectura cărții am îndrăznit să-mi pun întrebarea dacă nu cumva, datorită mai mult acestei perzistențe, autorul a ajuns ca să-și vadă tipărită opera.

Il rog pe d. Velican să mă ierte că trebuie să-i spun răspicat că prin cenușa romanului d-sale prea rar am văzut licărind scânteile frumuseților artistice. Căci, în adevăr, deși în „Pământ Viu" se consumă fapte vrednice de un roman și deși aceste fapte se petrec într'o lume care ar putea să intereseze mult (pentru care motiv cu înfrigurare am cumpărat cartea), lumea basarabeană (din care și eu fac parte) neexplorată încă literariceește, în nici un caz nu pe atât pe cât a fost explorată până nu de mult politicește, cartea aceasta nu este un roman izbutit, nu îndeplinește condiția de viață durabilă a unei opere literare.

Am avut tot timpul impresia, citind acest roman, că autorul l-a lăsat să fie tipărit împreună cu negurile subiective din care s'a născut, că autorul esteticește nu și-a revizuit de loc materialul.

Povestirea este atât de năvalnică în toată desfășurarea ei, încât copleșește și crezi că a fost scrisă dintr'odată, pe nerăsuflate, sub impresia unei mari realități trăite, așa că rămâi, pur și simplu, surprins când la sfârșitul ei citești că a fost scrisă în lungul răstimp al anilor dintre 1932 și 1938.

Ca să caracterizăm cât mai sugestiv scrisul d-lui Sabin Velican trebue să-l comparăm cu revărsarea dintr'o primavară a Nistrului pe care d-sa o descrie în partea finală a romanului.

In adevăr, după cum pe apele despletite ale Nistrului plutesc în dezordine haotică blocuri de ghiață, cadavre, arbori desrădăcinați, lăzi, poloboace, însfârșit tot ce a putut să ia apa, fără alegere, de pe ambele maluri, tot astfel și fraza romancierului debutant duce în cursul ei tumultos și negru cadavrele expresiilor improprii sau poloboacele inutil sunătoare ale pleonasmelor sau alte imposibilități de stil și limbă. Astfel întâlnim de pildă, într'un loc comparația „beznei dese cu firele de apă".

E de subliniat, fără ironie, că partea cea mai adecvată din întreaga povestire a formei cu fondul este descripția revărsării Nistrului.

Și totuși în această carte sunt câteva momente în care se concentrează frenetic multă viață umană, păcat numai că aceste momente nu sunt prea strâns legate între ele cu firele destinelor eroilor. De unul dintre aceste momente dăm chiar la începutul cărții și este acela al prăbușirii surde, noaptea, a lui Roman Vidrașcu într'o prăpastie mlăștinoasă cu cal cu tot și cu fata pe care o gonea din urmă călare, plesnind-o sălbatic cu biciușca, din gelozie. Este într'adevăr un moment de oarbă viață instinctivă care trebuia să sfârșească în prăbușire.

Alt moment dramatic este împușcarea refugiaților transnistrieni de către grănicerii roșii pe ghiața Nistrului în momentul fugii. Scena aceasta roșie-neagră ar fi putut să impresioneze și mai tare, dacă, desigur, descărcările de armă ale grănicerilor nu ar fi concurate de descărcările stilistice ale autorului.

Dintre caracterele acestei întunecate galerii literare, cel mai precis conturat, imens și colțuros în hapsânia lui, este acela al răzeșului Sparienoapte. (In privința numelor eroilor autorul a izbutit o alegere destul de pitorească: Capmare, Sparienoapte, Drumîntors).

Defectul cel mai grav al romanului constă însă în lipsa lui de unitate, acțiunea neevoluând strâns și natural spre o încleștare a pasiunilor și intereselor și spre un desnodământ apoi.

Când am citit titlul acestei cărți, imprimat cu albastru, sugestiv și simbolic în înțelesul lui, m'am gândit la conflictul unor inimi nude și aprinse, încadrate în specificul vieții locale, teluricul, căci Basarabia e cea mai telurică dintre toate provinciile românești, mai telurică chiar decât Ardealul care a dat literaturii române un „Ion" prin viguroasa pană a lui L. Rebreanu și în care sunt, într'adevăr, atâta pământ viu, atâtea instincte primare în zvârcolire.

De aceea am și crezut în avântul meu, văzând cartea în vitrine, că poate și pământul acesta tăcut și trudit al Basarabiei și-a găsit pana care să povestească însfârșit despre el.

M'am înșelat însă: Basarabia trebue să-și mai aștepte romancierul, iar cartea d-lui Sabin Velican trebue considerată ca acea paloare de pe cer ce prevestește adevăratul răsărit de soare. Desigur poate fi încă însuși d. Sabin Velican acel adevărat răsărit literar.

Incheind aceste considerațiuni generale trebue să mai spunem următoarele despre romancierul debutant: se simte din această primă carte a d-sale că este înzestrat cu un autentic duh al povestirii și că-i capabil de o largă viziune, dar îi lipsește—ceeace este determinant pentru destinul unui scriitor—stăpânirea de sine și educația simțului estetic.

T. Ulmanu

Cine citește

Iași: Prof. univ. Ioan Botez, Prof. univ. Ioan Nicolau, Prof. univ. Leon Baliff, Prof. univ. C. Aburel, Prof. C. I. Botez.

Prof. Filip Rohrlich, Prof. Boris Zelmer.

Bârlad: Henry Goldenstein, farmacist.

Oradea - Mare: Margareta Bica, elevă Șc. Normală.

Botoșani: Lupu Marcovici, farmacist.

Fălticeni: Zenobia Zancu.

Roman: Vintilă Gruia.

(Lista urmează)

Charles Nodier

Urmare din pag. 1

grăuntele spiritual semănat de Chateaubriand ajunge la maturitate. Literatura se separă în două tabere: de-o parte *voltaire-ienii* și *liberalii*, de cealaltă scriitorii *religioși* și *monarhici*. Ch. Nodier, atunci în toată vigoarea vârstei și a talentului, nu întârzie să devie una din notabilitățile noului școale, și să exercite, ca *scriitor religios și monarhic*, o mare influență—cu toate că nici accentele liberale nu lipsesc din opera sa atunci când se referă la social. Dar, hotărît, în materie religioasă scriitorul nu părăsește o clipă atitudinea anti-voltaire-iană; „C'est le pur amour qui fait les saints; tant que l'école de Luther et de Voltaire ne m'aura pas offert un récit plus touchant que le sien (e vorba de nuvela „Soeur Beatrix") je m'en tiendrai à l'opinion de Bzovius".

Poate că tot aici trebue căutat motivul urii sale contra clasicismului: „acum vreo 20 ani orice idee care nu trecuse prin filiera eternă a Grecilor și a Romanilor, trecea drept barbară; se dădeau recompense și coroane norocosului copil care ajunsese să îngrămădească în memoria sa cel mai mare număr posibil din aceste *inepții clasice;* această metodă de abrutizare și degradare intelectuală, care rar nu-și ajungea scopul, se numea educație. „Era, de sigur, și incompatibilitate între uscatele formule de *măsură* și *claritate* ale sterilului clasicism academic, de sfârșit de veac, și între efervescența sufletească a aceluia care și-a scris opera ținând neîntrerupt seamă de ceeace-i sugera *la folle du logis*, ca unul ce se mărturisea depozitarul fanteziei lui Swedenborg, Saint Martin, Cazotte. Fantezie pe care-o cultiva: „animé du besoin d'une vie meilleure" din nevoia de-a se refugia într'o viață ideală, știind exact cât valorează cea pământească.

De altfel ca toți vizionarii Ch. Nodier, nu vedea în fantezie puterea de a inventa, ci puterea de a intui realitatea: „l'homme est incapable de rien inventer; l'invention n'est en lui qu'une perception innée des faits réels". Deaici profesiunea de credință privind fantasticul, pe care o expune în introducerea la nuvela „Les Français les bas bleues": „La première condition essentielle pour écrire une bonne histoire fantastique, ce serait d'y croire fermement, et personne ne croit à ce qu'il invente. Je n'écrirai de ma vie une histoire fantastique, si je n'ai en elle une foi aussi sincère que dans les notions les plus communes de ma mémoire, que dans les faits les plus journaliers de mon existence".

Lăsând de o parte procedeele și efectele comune întregii literaturi romantice — iubiri nenorocite cu retrageri la mânăstire; răpiri și tirade amoroase de o obositoare dulcegărie; banalizate antiteze; decoruri cu castele părăsite și tablouri animate; asasinate de circumstanță și apariții fantomatice — scrisul lui Ch. Nodier prezintă particularități deosebit de interesante.

Vine în primul rând, poziția spiritualistă, din a cărei perspectivă observă toate manifestările vieții: „Spiritualist prin judecată sau prin educație, era încă și mai mult prin imaginație sau prin instinct".

In iubire duce la detașarea de ceeace e pământesc: „L'amour que j'ai pour toi, ma Leonnie, n'est pas une affection de la terre. Oh! Leonnie, tu ne sais pas combien il y a d'amour hors de la vie, et combien il est calme et pur!"

In alcătuirea ființei, la dualismul: corp și suflet: „si quelque génie melheureux a douté de l'existence de ce principe éternel, dont la vie impérissable est enchaînée quelque jour dans les liens de notre vie passagère, et qu'on appelle l'âme..."

In zămislirea artei vocea divină a inspirației descinde din dialogul *Son:* „Il n'est personne qui n'ait pu reconnaître combien le mouvement animé de l'improvisation prétait de séduction à une voix inspirée. Malheur à l'homme qui écrit froidement sa pensée, élaborée, discutée, éprouvée par la réflexion et par le temps!"

In instruire repetă de-a dreptul cuvintele lui Socrate din Phédon: „Apprendre—dit un philosophe — est, peut-être, se souvenir."

Corolar al acestui pronunțat spiritualism sunt accentele religioase prezente aproape în toate nuvelele. Nu e vorba de-o religiozitate dogmatică, ci mai mult de un panteism religios. „Si j'avais été plus savant, j'aurais compris le panthéisme. Je l'inventais". Totuși oameni și fapte își deapănă viața, se desfășoară sub ochiul atent al Divinității, care nu lasă nepedepsite acțiunile rele: „Mais la vengence céleste, mais l'infaillible justice de Dieu n'avait pas perdu ses droits".

Dar atributele etice cad pe al doilea plan, pe primul situându-se bogăția poetică adusă de creștinism. Cu noua credință— gravă, maiestuoasă, plină de sublime mistere, de sublime speranțe — coboară în sufletul omului mulțime de sentimente necunoscute celor vechi: „la sainte ferveur de la foi, le noble enthousiasme de la liberté, l'amour, la charité, le pardon des injures". Sentimente a căror exprimare naște o poezie nouă, plină de o minunată inspirație, de dulci emoții, având darul să risipească neplăcerile și durerile omenești. Pe urmele lui Chateaubriand, Ch. Nodier găsește în legenda pioasă vestigiile unei scumpe tradiții, izvoarele adevăratei poezii, ce nu se încheagă decât atunci când omul de imaginație crede sincer în ceeace spune și omul de sentiment crede sincer în ceeace aude. Ca și poezia, poveștile acestor timpuri nu pot fi discutate, ci numai acceptate: „ils défient la critique d'une raison exigeante qui rétrécit l'âme, et d'une philosophie dédaigneuse qui la flétrit; ce qui n'est pas possible aujourd'hui était sans doute possible autrefois, quand le monde plus jeune et plus innocent, était digne encore que Dieu fît pour lui des miracles".

Cuprins de nevoia de-a recrea miraculosul — care repune omul în posesia acelor însușiri ce alcătuiau altă dată partea nobilă a ființei sale — artistul împletește misterul în care e învăluită existența cu intuițiile sale despre Realitate și proectându-le pe un fond fantastic dă naștere acelui climat prielnic marilor cutremurări sufletești, care fac să vibreze în noi ecoul unor sensuri divine, de mult pierdute.

De sigur nu se poate pretinde că opera lui Ch. Nodier e clădită pe un adânc sistem de gândire. Că a fost chinuit de misterul existenței stau mărturie toate nuvelele sale, dar tot ele destăinuesc oprirea artistului la mijlocul drumului. „Tout croire est d'un imbécile, Tout nier est d'un sot" sunt doar cuvintele lui. Prea sensibil pentru ca, instalându-se într'un traiu biologic, să nu-i adreseze vieții marile întrebări, dar înzestrat c'o imaginație nu îndestul de într'aripată, pentruca răspunsurile date să fie învestite cu prestigiul Adevărului, — Ch. Nodier rămâne totuși un artist al cărui scris poartă pecetea unor înălțătoare preocupări, în a cărui operă orice suflet sufocat de contingent va găsi calea evadării în reverie, orice spirit nesatisfăcut de aparențe va afla îndemn spre meditație, argumente în sprijinul existenței unui univers vizionat.

Sanda Popescu

CARNET SĂPTĂMÂNAL

OCULTISM

— Prevestiri în nisip —

Există ființe cu calități intuitive extraordinare care puse în fața oricărui element, pot să scoată o prevestire. Iată un exemplu de prevestire în nisip citat de un vechiu autor grec. Intr'o zi Polycrat, tiran în Samos, sta pe țărmul mării și se gândea neliniștit, la ce-i rezervă viitorul. El văzu venind spre el o femeie bătrână, care îl salută, privi țărmul întins în fața monarhului și zise: D-zeu te-a făcut fericit mult timp, stăpâne, dar văd anunțându-se nenorociri.

— Cum vezi tu, aceasta bătrâno? — zise râzând Polycrat.

— Citesc în acest nisip. Privește astă curbă largă, este viața ta, aceste ondulații mici sunt izbânzile tale, dar tu ești la această piatră, și acum...

— Și ce să fac?

Trebue să faci un sacrificiu dureros zeilor Nenorocirii, aruncând în mare ceva la care ții mai mult. Dacă darul e primit vei scăpa, dacă nu ziua fatală e pe aproape. Polycrat scoase din deget faimosul inel faraonic, a cărui influență bună dura de 2000 de ani și-l aruncă în mare. A doua zi se servi regelui la masă un pește prins în noaptea aceea și în el găsi inelul fatidic, pe care zeii îl refuzase. Curând regele făcând război Ioniei, fu biruit și crucificat.

Horoscop săptămânal

27 Mai—3 Iunie st. n.

| La data stilului vechiu se vor adăuga 13 zile |

27	Mai	Multe obstacole, dar învinse. Fericire în căsătorie.
28	„	Destin bun. Spirit pătrunzător.
29	„	Viață bine condusă. Aptitudini politice.
30	„	Temperament nervos, susceptibil.
31	„	Viață activă. Interes pentru antichități.
1	Iunie	Spirit aventuros. Viață întristată prin pierderea timpurie a prietenilor.
2	„	Curiozitate pentru lucrurile misterioase, ocultism, magie. Tovărășii primejdioase.
3	„	Șiretenie. Averi căpătate pe căi nedrepte.

Nostradamus

Thomas Carlyle

Urmare din pag. 1

fiecare ținând pulpana hainei celeilalte, intuiția îmbrățișează grupe întregi și reguli sistematice, având prioritatea unui procedeu inedit, sintetic. Nu este mai puțin semnificativă viziunea eroică a lui Carlyle, care depășește egoismul și brutalitatea, omagiind în lumina unui sacrificiu și abnegațiuni impresionante farmecul unor vieți destinate unor scopuri înalte. „Eroul, spune Carlyle, este un mesager trimis cu știri pentru noi, din adâncul infinitului misterios". Omul superior al lui Carlyle, în opoziție cu supra-omul lui Nietzsche, este un exemplu de jertfă și iubire supremă, care-l apropie mult de aureola de martir a lui Christ din Nazaret și care în liniștea unei vieți modeste și sinceritați absolute, împinge înainte carul istoriei, spre fericirea celor mulți și necăjiți. Fericirea mică, banală, burgheză nu o poate admite Carlyle, care într'un stil combativ, polemizant o numește „fericirea porcilor" căci omul ca și mulțumirea lui se găsește la confluența eternităților, unde fericirea individuală apare ca un strop infim în profunzimile mărilor. „Stelele deasupra mea și mormintele de desubt" accentuiază gravitatea filosofului, care în necontenita și tainica vibrare al Universului a pătruns prezența divinității...

Cu moartea soției sale, Jeanne Welsch, viața și activitatea lui Carlyle este profund zdruncinată — lucru pe care-l mărturisește gânditorul în epitaful închinat soției sale: Lumina vieții mi-a fost stinsă! Și cu toate că după moartea Jeannei Welsch, Carlyle găsește jurnalul intim al soției, unde aceasta se revoltă în contra omului, din cauza căruia a fost nevoită să-și sacrifice fericirea individuală și personalitate ei, gânditorul în suprema sa înțelegere și sinceritate îl dă publicității...

După câtva timp, filosoful ce n'a cunoscut în viață decât muncă, tăcere și sinceritate—alături de eroii din opera preconizată—moare. In testamentul lăsat, ultima dorință a lui Carlyle este să fie înmormântat la cimitirul săracilor din orașul natal—Ecclefachen (1881) alături de ai săi.

Ca ultim omagiu ce a fost adus vieții lui Th. Carlyle au fost desigur cuvintele rostite de un concetățean anonim, atunci când pământul unde a văzut lumina zilei marele gânditor îl cerea înapoi: „Bietul Tom Cöere, ce păcat că ai fost un nelegiuit!.."

Din viața și opera lui Carlyle se desprinde acea îndrăzneală creatoare și tumultuoasă afirmare a spiritualității care calcă majestuos și sobru peste ruinile trecutului cât și peste prejudecățile false ale prezentului, aducând din profunzimile veacurilor imaginea păgână a vickingului nordic care în căutarea primăverilor cutreeră imensitățile mărilor, incendiind zidurile orașelor vechi cu cântecul visător ai scalzilor.

L. Cezza

Din opera lui:

Henri Massis

Urmare din pag. 1

dat inteligenței locul său. Ori ce încercare de reconstrucție care nu va restabili spiritul în primatul său riscă să avorteze.

Dacă dorim ca o epocă clasică să urmeze perioadei de turburare de după războiu și ca în locul căutării sincerității să vină certitudinile, trebue să facem apel la inteligență spre a restabili valorile obiective capabile să pună ordine în spirite; căci acolo unde nu sunt principii comune, nu sunt experiențe susceptibile de a da naștere ideilor universale. Oare atâtea spirite de azi nu suferă de neputința de a ieși din individual, de „discontinuitatea" psihologică? Ele nu pot prinde nici unitatea, nici simplitatea, nici continuitatea, nici viața, nici durata, nici eternitatea, nici ființa, niciun lucru, niciun scop, și au ajuns să creadă că adevărul se confundă cu nihilismul lor disperat. Deci cuvântul de ordine al oricărei reconstrucții rămâne: *metafizica întâiu de toate*, căci noțiunea însăși a existenței și a ființei este în joc. Au trebuit mai bine de zece ani de desagregare, de desordine, ca lumea să înceapă a recunoaște lucrul. Intoarcerea la esențial este mai mult ca oricând necesară. Nici arta, nici literatura nu se pot scuti de aceasta.

BIOGRAFIA

ERASMUS

Olandez de origină, el s'a născut în anul 1466, ca fiu nelegitim al unui preot. In vârstă de 9 ani, micul Desiderius e trimis la școala canonică din Derenter și apoi la Herzogenbusch. In 1487 se călugărește în mânăstirea Augustinilor din Steyn. Peste 5 ani este hirotonosit preot. In 1492 călătorește prin Italia în calitate de secretar și însoțitor al episcopului din Cambrai; acum scrie dialogul său „*Antibarbari*". Extrem de lipsit de mijloace, preotul, după noul nume de împrumut, Erasmus Rotterdamus, își continuă studiile în faimosul Colège Montaigne, în așa numitul „domus pauperum" în care e silit să trăiască în cea mai mare sărăcie. Obține titlul de doctor în teologie. La 30 de ani, se duce în Anglia unde are ca prieteni pe Thomas Morus și John Fisher. Aici, spiritul lui intră într'o perioadă de transformare, devenind cosmopolit. Intors în Europa, socotindu-se cetățean al întregii lumi, începe să-și desfășoare activitatea umanistă în scris, chiar sub ochii cenzurei, îndrăsnind, cu o cutezanță și o dibăcie extraordinară, să aborde chestiunile cele mai spinoase.

Prima scriere care aduce glorie lui Erasmus, este „*Adagia*", o culegere de citate latine pentru uzul elevilor săi, dar care, potrivit snobismului epocii — obiceiul de a introduce astfel de citate în orice scriere sau discurs — ajunge să fie utilizată de către toți, devenind o carte de primă necesitate.

Incă din Anglia, scrisese un mic Satiricon „*Laus stultitiae*" scriere ambiguă în care Nebunia este pusă să se laude singură, creind o astfel de atmosferă încât nu știi sigur dacă Erasmus e cel ce critică, sau sunt numai vorbele Nebuniei, ale cărei îndrăsneli trebuesc în acest caz, iertate. In „Laus stultitiae" ca și în scrierile următoare, se urmărește nu o răsvrătire anticlericală, ci o renaștere a creștinismului inițial. Astfel este „*Enchiridion militis cristiani*" (Manualul luptătorului creștin).

In 1516 tipărește în Basel traducerea liberă a *Bibliei* din grecește în latinește, dedicată Papei Leon X, în care cunoștințele lui filologice și exegetice sunt evidente. Prin apariția acestei traduceri se introduce în teologie o nouă reformă, aceea a spiritului de liberă cercetare, nemai admis până acum.

Continuându-și activitatea umanistă, scrie „*Querela pacis*" (1517) în care preconizează o pace eternă între popoare, prin înfrățirea lor: „De ce să ne mai desbine toate aceste nume smintite, de vreme ce ne unește numele lui Crist?" Deci el este cel ce pentru prima oară a conceput „Statele Unite ale Europei". Ca adversar al războiului, el mai compusese alte patru scrieri: un apel către Filip cel Frumos (1504), altul către episcopul din Cambrai (1514); în 1515, capitolul din „Adagia", intitulat „Dulce bellum inexpertis" (Războiul e frumos numai pentru cei ce nu l-au trăit), iar în 1516 „Sfaturi pentru un prinț creștin și pios" (prințul era Carol V).

Tocmai în această epocă începe mișcarea antipapală în frunte cu Swingli și Luther. Ideologia acestei mișcări avea unele puncte de vedere comune cu cele ale lui Erasmus; însă pe acesta și l-a făcut dușman datorită metodei, caracterului ei fanatic și tumultos, de care umanistul avea atâta oroare. Se încearcă să se facă o împăciuire între Luther și Erasmus, care aveau în fond același scop, însă orice apropiere și deci și înlăturarea reformei luterane generatoare de viitoare lupte religioase, este imposibilă. Vina acestor lupte o are în parte și Erasmus care, atunci când putea să prilejuiască, în virtutea prestigiului său, o împăcare între tabăra luterană și cea papală, nu intervine. Lucrul se repetă în ziua dietei dela Worms. Această atitudine neutră a lui a avut drept consecință pe deoparte blamul Germaniei reformiste, iar pe de alta dușmănia catolicilor, de a fi încurajat pe Luther. In urma manifestației studenților catolici din Löven, pierde catedra și e silit să părăsească orașul. Se stabilește în Basel, oraș încă rămas neutru în timpul acestor lupte. Adversitatea dintre Luther și Erasmus este agravată de acuzația unui fost prieten, Ulrich von Hutten, de a nu putea lupta contra lui Luther pentrucă, în conștiința lui, îi dă dreptate. Atunci Erasm se manifestă public atacând luteranismul într'o lungă și susținută polemică, neobișnuită pentru spiritul conciliant al său. Această atitudine îl determină să lipsească și dela dieta dela Augsburg, când avea un ultim prilej de a preveni Reforma. Prin perspectiva pe care o deschide această dietă, ideia erasmică suferă cea mai grea înfrângere.

Incă dinainte, părăsise Baselul care devenise reformist. Acum părăsește și Frieburg, din același motiv, în vârstă de 70 de ani, vrând să se ducă în Brabant. Slăbit, nu ajuge până aici și e dus la Basel unde continuă să scrie mereu, numai pentru plăcerea de a spiritualiza viața. Se stinge în anul 1537, cu regretul de a vedea că marele său vis nu s'a îndeplinit.

N. Veghe

Cronica mizantropului

Danzig

E o întâmplare faptul că cunosc în România un German și un Polonez, amândoi prieteni între ei și prieteni cu mine. Ca toți oamenii siliți să emigreze, deși păstrând iubirea de țară și solidaritatea cu punctul de vedere al politicii naționale respective, au un anume spirit obiectiv și îngăduitor care-i face să privească lucrurile larg și fără iritație și să dea conflictelor aerul unor simple discuțiuni. I-am găsit convorbind cu aprindere despre (se putea altfel?) despre Danzig, dar n'am putut observa în ochii lor patima ireductibilă pe care aș fi fost dispus s'o prevăd.

— Ascultă și dumneata — îmi zise Polonezul luându-mă ca martor și trăgându-mă în fața unei hărți.—Noi Polonezii recunoaștem că acum Danzigul, care totuși ne-a aparținut odată, este german și mai ales că se află înconjurat de un teritoriu german. Nici nu pretindem să devină polonez ci numai să rămână independent. Apoi coridorul acesta o fi incomod pentru Germani, dar de fapt e teritoriu polonez. Și pe urmă noi ce să facem? Suntem o nație destul de numeroasă închisă însă pe trei laturi între state puternice care-și văd de interesele lor. Trebue să ieșim pe undeva la mare, trebue neapărat să avem un port, altfel ne înăbușim. Ce-ai spune dumneata, ca român, dacă mergând cu șlepul până la Brăila te-ai vedea deodată oprit de a ieși mai departe spre mare, gurile aparținând unui stat străin? Ce-ai zice să fii proprietar numai pe casă, dar ușile să fie în stăpânirea altuia?

Mă așteptam ca Germanul să se indigneze, să se aprindă. El însă sorbi o gură de bere, mă trase pașnic spre hartă și căută să mă convingă la rândul lui, în vreme ce Polonezul îi urmărea acum foarte atent mișcările.

— Nu vorbește rău — zise Neamțul—Polonezul dumitale, ba eu chiar susțin că are dreptate, dar ascultă acum și dreptatea mea. El ți-a vorbit în pilde, să-ți fac și eu pilde. Dobrogea este ori nu românească?

— Este!—răspund eu.

—Ce-ai zice dumneata dacă ajungând la Constanța ai intra într'un stat liber controlat de o țară mai îndepărtată, de Ungaria bunăoară. Ungurii sub motiv că au o parte din cursul Dunării, ar putea să țipe că se sufocă și că vor ieșire la mare, și anume prin orașul Constanța și printr'un coridor dela Cernavoda până la portul d-voastră. Și asta încă nu-i nimic. Privește aici harta. Dumneata ai auzit de Königsberg! Insfârșit n'ai să contești că bucata asta de aici e germană și că aparține Germaniei. Nici eu nu tăgăduesc că așazisul coridor e polonez. Da. Dar eu vreau să merg dela Berlin la Königsberg. Dumneata vrei să mergi dela București la Iași. Să zicem că un stat vecin, Ungaria, ca să iasă la Marea Neagră ar cere un coridor prin Transilvania și prin Moldova spre Sulina, despărțind Muntenia de Moldova. Ca să călătorești la Iași, ai merge până pe la Focșani apoi ai trece într'un stat vecin apoi ai intra iar în România. Așa facem noi. Ca să ne transportăm din Germania în Germania trecem printr'un stat străin. O să zici: nu trebue pașaport nu trebue nimic. Dar eu nu mă simt bine. Eu n'am mai văzut țară pe uscat risipită ca insulele în mare. Ce spui, Polonezule?

Curios. Polonezul răspunse:

— Și el are dreptate.

— Și unul și altul! — am observat eu — aveți dreptate. Aci nu e vina nimănui. Imi închipuiu încurcătura acelora care au avut de delimitat granițele. Aici e unul din acele jocuri stranii ale naturii și ale istoriei. Secolele au amestecat noroadele între ele: fără să țină seamă de urmări. Nimeni nu e de rea credință, fiecare crede că are și chiar are dreptate din punctul său de vedere. O ceartă pe tema asta, dacă unul nu urmărește altceva decât ceeace pare a cere, este absurdă. Ar fi o prostie să se încaiere lumea numai pentru atât, dacă e numai atât. Nu e cu putință ca inteligența umană să nu repare ceeace oarba istorie a făcut. De ce n'ar exista și în politică operații ca acelea din domeniul proprietății rurale? Cum s'ar zice: comasare. Unul are câteva petece de pământ risipite într'un loc, altul într'alt loc. Lumea se chibzuește și lipește din nou mai bine, prin bună învoială. Dumneata, Polonezule, ai o casă, dar terasa e germană, dumneata Germanule ai două odăi dar sala e poloneză. Nu s'ar putea, mă'nțelegeți, să faceți un schimb, fără zarvă, fără supărare? In această încurcată problemă, trebue să fie, în chip cinstit, o soluție care să reprezinte cea mai bună cu putință conciliere între părți. Condiția esențială e ca fiecare să vrea să dea ceva și să nu urmărească altceva mai îndepărtat. De ce ați strica liniștea lumii, de ce ne-ți vârî și pe noi în bucluc când este hotărît că amândouă părțile au dreptate? Când amândouă părțile au dreptate, a lua numai partea unuia înseamnă să nedreptățești pe celălalt. Și eu vreau să fiu prieten cu voi amândoi.

Și spunându-le frumos: Salutare! i-am lăsat.

Aristarc

Indiscreții și Anecdote

Rouget de Lisle, autorul *Marsiliezei* și ofițer de geniu, a debutat în 1791 ca autor dramatic după ce cu un an înainte i se refuzase la *Opéra* o operă-feerie în trei acte *Almanzor și Felina* și la *Opera Comică* o comedie în două acte cu cântece, *Aurora unei zile frumoase sau Henric de Navarra*. Piesa de debut se chema *Créqui și Clementina* și avu numai două reprezentații. Numeroase alte opere au mai rămas dela Rouget de Lisle care însă au fost uitate. Autorul murea la 26 Iunie 1836. Marsilieza a fost compusă la Strasbourg sub titlul de *Chant de guerre de l'armée du Rhin* și numai la Paris deveni *L'Hymne des Marseillais*, în Iulie 1792. Succesul cântecului fu enorm și imnul se cânta la toate spectacolele și în toate colțurile Parisului. Lumea nu știa însă cine-i autorul și chiar prietenul lui De Lisle, compozitorul Gretry, credea o vreme că autorul era un Edelmann.

*

Sainte-Beuve, mare căutător de anecdote literare, povestea că făcuse cunoștință cu un bătrân bibliotecar, Isnard, care fusese profesorul de retorică al lui Robespierre, la Oratorienii din Arras. Dela acesta aflase că Robespierre, devenit avocat fără clientelă, compusese un poem (suntem în plină epocă a didacticismului) intitulat *Arta de a scuipa și de a-și sufla nasul*, pe care umbla să-l publice. Revoluția îl împiedică să-și pună ideea în aplicare.

*

Bărbierul lui Victor Hugo pretindea că părul scriitorului era de trei ori mai gros decât cel comun și că-i strica briciul.

*

Pictorul Giraud stătu de vorbă într'o noapte cu un adunător de sdrențe. Acesta pretindea că meseria lui e cea mai frumoasă din toate, regina meseriilor.

— Când atacăm un morman — afirma el — ne credem în preajma norocului... și asta se repetă la fiece grămada de sdrențe.

*

Alfred Jarry împușca pianjenii din odaia lui dar lăsa pânzele lor sub cuvânt că erau decorative.

*

Alphonse Allais nu era un soldat comod, când își făcea serviciul militar. Intr'o zi întrebă, văzând drapelul regimentului într'un colț, unde era umbra drapelului. La exercițiu venea târîndu-și pușca pe care-o ținea de baionetă și oridecâteori caporalul zicea unuia: Vără-ți pântecele înăuntru! el ieșea din rânduri și privea pe ceilalți să vadă cum s'aliniază. Intr'o zi spuse caporalului:

— Domnule Bellegambe (de fapt caporalul, corsican, se numea Bellagamba) e frumos azi. Cerul e senin, păsările cântă. Eu mă duc.

Și plecă târînd după el pușca ținută de baionetă.

*

Victor Hugo se plimba într'o seară într'o grădină cu câțiva tineri poeți și le arăta stelele:

— Acolo vom merge.

Privind una din ele, mai strălucitoare decât altele, preciză:

— Iată, Doamna Drouet este acolo, m'așteaptă.

Unul din cei de față, contrariat, întrebă?

— Ei bine. dar Doamna Hugo?

Marele poet nu-și pierdu cumpătul:

— Doamna Hugo este în steaua vecină. Cea de colo. Firește am s'o vizitez și pe ea.

*

Contesa de Noailles trimise indignată un comisar de poliție la un cârciumar din Mormarte care pusese un pictor să-i zugrăvească o frază de celebrități. Printre acestea era și contesa, goală, numai cu cravata de comandor al Legiunii de onoare. Cârciumarul consimți să voaleze fața dar lăsă nudul și cravata.

*

Incă o dovadă de îngustimea contimporanilor. In timpul celui de al doilea Imperiu în Franța apăru o *Istorie populară contimporană a Franței*, probabil inspirată de Victor Duruy. Ea cuprinde și aspecte literare. Scriitori cu totul obscuri sunt lăudați în dauna adevăratelor valori. Octave Feuillet și Elie Berthet sunt prezentați cu mari portrete. Baudelaire, Stendhal nu sunt citați. Despre Flaubert se spune că zugrăvește realitatea cea mai vulgară, cea mai tristă. Autorul recomandă pentru lectură pe Gozlan, Enaut, Ulbach, Saintine, Achard, M-me Ch. Reybaud, Assolant, Muller, Alfred des Essarts, Elie Berthet, G. de La Landelle. Ernest Serret.

Precum se vede, Papadopolii și Torouții sunt eterni.

*

Brunetière fiind ironizat la *Revue des deux mondes* asupra ținutei sale neglijente zise ambițios: Incepând de azi voiu avea cel dintâiu croitor, cel dintâiu cismar, cel dintâiu fabricant de cămăși. Și se ținu de cuvânt apărând la ședințele Academiei în ținuta foarte selectă în vreme ce Faguet purta un plastron de 95 centime cumpărat în magazinul *La Belle Jardinière*.

*

— De ce în critica d-tale dramatică din *Le Nain Jaune* — întreba cineva pe Barbey d'Aurevilly ai atacat noua piesă a amicului meu X...?

— Fiindcă piesa este detestabilă!

— Mă rog, mă rog!... a făcut mereu săli pline și publicul o găsește excelentă.

— Ei bine! — murmură Barbey, ridicând din umăr — e singurul de părerea asta!

POȘTA REDACTIEI

I. Gorin, Iași: Răspuns direct. *Dan Cristea, Oravița:* Simpatice. Mai trimiteți. *Const. Alm., Buc.:* Pentru răspuns direct n'ați trimis timbre. Sentimente frumoase, exprimate însă fără simboluri poetice. *Teodor Șoșdean,* V'am notat numele și când vom găsi potrivit vă vom comunica. *I. Bunescu, Buc.:* Colaboratorii noștri sunt dintre aceia care se sacrifică într'un scop superior, alături de noi, dându-și seama că încetând sacrificiul încetează și un mijloc de promovare pentru ei. *N. Cristescu, Caracal:* Răspuns direct. *N. Chiriițescu-Dolj, Buc.:* Forma poetică e încă învechită. Un anume avânt nu lipsește. *Radu Bogdan-Miu, Iași:* Deocamdată sunt corecte, dar va trebui să așteptați personalizarea. *Bogdan Căuș, Constanța:* Articolul va merge. Luați contact cu situația de acolo, trimiteți lămuriri și vă vom da împuternicirea trebuitoare. *N. Veghe, Buc.:* Cam prea lungă. Am pus „Erasm" și așteptăm și celelalte. Să arătați însă izvorul. *G. Fonea, Iași:* Răspuns direct. *Alban Raduh, Iași:* Incă incert. *Const. Ionete, Caransebeș:* Răgaz să citesc. *Dumitru Baciu, Unțeni:* Sentimentele sunt frumoase și le împărtășim, dar trebue o anume elaborare artistică. Urmați exercițiul. *V. Treboniu, Buc.:* După câteva numere din colecție vom vorbi. *Algazi, Buc.:* Macabru. *D. O. Dan, Iași:* Răspuns direct.

Toată corespondența redacțională, cărțile și revistele se vor trimite d-lui G. Călinescu, strada Ionescu No. 4 — Iași.

Secretar de redacție / G. Ivașcu — Imprimeriile ziarului „Iașul" — Strada Uzinei No. 53 — Telefon 1359 — Iași